

کتاب کار

صمدیہ

تمرین قواعد نحو در قرآن و نغمہ البلاغہ بر اساس کتاب

«الفوائد الصمدیہ»

تہیہ و تنظیم: سید سلمان حسینی

سرشناسه: حسینی، سلمان، ۱۳۶۱ -

عنوان قراردادی: الصمدیه فی النحو

عنوان و نام پدیدآور: کتاب کار صمدیه: تمرین قواعد نحو در قرآن و نهج البلاغه بر اساس کتاب "الفوائد الصمدیه" / تهیه و تنظیم سلمان حسینی.

مشخصات نشر: قم: ارمغان دوستی، ۱۴۴۵ق. = ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: وزیری، ۱۶۰ ص

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۹۰۸۹۶-۰۰-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: زبان: عربی.

یادداشت: کتاب حاضر مقدمه فارسی دارد.

یادداشت: کتاب حاضر راهنمایی بر کتاب "الفوائد الصمدیه" اثر شیخ بهایی است.

یادداشت: چاپ قبلی: قم: زمینه سازان ظهور امام عصر (عج)، ۱۳۹۳.

عنوان دیگر: تمرین قواعد نحو در قرآن و نهج البلاغه بر اساس کتاب "الفوائد الصمدیه".

موضوع: زبان عربی - نحو

زبان عربی - نحو - راهنمای آموزشی

شناسه افزوده: شیخ بهائی، محمد بن حسین، ۹۵۳ - ۱۰۳۱ ق. الصمدیه فی النحو

رده بندی کنگره: PJ۶۱۵۱

رده بندی دیویی: ۴۹۲/۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۴۳۴۰۹

کتاب کار صمدیه

تمرین قواعد نحو در قرآن و نهج البلاغه بر اساس کتاب الفوائد الصمدیه

نویسنده: سید سلمان حسینی

ناشر: ارمغان دوستی

تیراژ: ۱۵۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

نوبت و سال چاپ: اول / ۱۴۰۳

چاپخانه: زمزم

دفتر فروش:

قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، طبقه آخر، پلاک ۱۷۶

تلفن: ۰۲۵۳۷۸۳۲۷۰۷ همراه: ۰۹۹۲۳۴۴۴۲۸۵

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۲	 الحديقة الأولى
۱۳	 ۱-۱ [تقسيمات اسم (اسم عين و معنى و مشتق، معرفة و نكرة، مذکر و مؤنث)]
۱۴	 ۲-۱ [فعل (اقسام، ویژگی و احکام)]
۱۵	 ۳-۱ [معرب و مبني (اعراب و بناء، علائم اعراب، اصلی و نیابی، ظاهری و تقدیری)]
۲۰	 الحديقة الثانية
۲۱	 ۱-۲ [مرفوعات/ فاعل (اقسام و احکام)]
۲۳	 ۲-۲ [مرفوعات/ نائب فاعل]
۲۵	 ۳-۲ [مرفوعات/ مبتدا و خبر]
۲۹	 ۴-۲ [تتمه مرفوعات/ نواسخ / باب «كان»]
۳۳	 ۵-۲ [تتمه مرفوعات/ نواسخ / باب «ان»]
۳۷	 ۶-۲ [تتمه مرفوعات/ نواسخ / باب «ما» و «لا» نافية]
۳۹	 ۷-۲ [تتمه مرفوعات/ نواسخ / باب أفعال مقاربه]
۴۰	 ۸-۲ [منصوبات/ مفعول به]
۴۳	 ۹-۲ [منصوبات/ مفعول مطلق]
۴۸	 ۱۰-۲ [منصوبات/ مفعول له]
۵۰	 ۱۱-۲ [منصوبات/ مفعول معه]
۵۱	 ۱۲-۲ [منصوبات/ مفعول فيه]
۵۴	 ۱۳-۲ [منصوبات/ منصوب بنزع خافض]
۵۵	 ۱۴-۲ [منصوبات/ حال]
۶۰	 ۱۵-۲ [منصوبات/ تمیز]
۶۲	 ۱۶-۲ [مجرورات/ مضاف إليه]
۶۶	 ۱۷-۲ [باب استثناء]

٧٠.....	١٨-٢ [باب اشتغال]
٧٢.....	١٩-٢ [باب نداء]
٧٦.....	٢٠-٢ [باب عدد]
٧٨.....	٢١-٢ [مبنيات / ضمائير]
٧٩.....	٢٢-٢ [مبنيات / أسماء / اشاره]
٨٠.....	٢٣-٢ [مبنيات / موصولات]
٨١.....	٢٤-٢ [مبنيات / مرکبات]
٨٢.....	٢٥-٢ [توابع / نعت]
٨٦.....	٢٦-٢ [توابع / عطف نسق]
٨٨.....	٢٧-٢ [توابع / تاکيد]
٩٠.....	٢٨-٢ [توابع / بدل]
٩٢.....	٢٩-٢ [توابع / عطف بيان]
٩٣.....	٣٠-٢ [أسماء عامل شبه فعل / مصدر]
٩٥.....	٣١-٢ [أسماء عامل شبه فعل / اسم فاعل و مفعول]
٩٨.....	٣٢-٢ [أسماء عامل شبه فعل / صفت مشبهة]
٩٩.....	٣٣-٢ [أسماء عامل شبه فعل / اسم تفضيل]
١٠٢.....	٣٤-٢ [أسماء غير منصرفة]
١٠٤.....	الحديقة الثالثة
١٠٥.....	١-٣ [اعراب فعل / مضارع منصوب]
١٠٩.....	٢-٣ [اعراب فعل / مضارع مجزوم]
١١٣.....	٣-٣ [أفعال مدح و ذم]
١١٤.....	٤-٣ [فعل تعجب]
١١٥.....	٥-٣ [أفعال قلوب]

۱۱۷.....	۶-۳ [باب تنازع]
۱۱۸.....	الحديقة الرابعة.....
۱۱۹.....	۱-۴ [جمل دارای محل / جمله خبریه]
۱۲۰.....	۲-۴ [جمل دارای محل / جمله حالیه]
۱۲۱.....	۳-۴ [جمل دارای محل / جمله مفعول به]
۱۲۲.....	۴-۴ [جمل دارای محل / جمله مضاف إليه]
۱۲۳.....	۵-۴ [جمل دارای محل / جمله جواب شرط جازم مقرون به رابط]
۱۲۴.....	۶-۴ [جمل دارای محل / جمله تابع از مفرد]
۱۲۵.....	۷-۴ [جمل دارای محل / جمله تابع از جمله دارای محل]
۱۲۶.....	۸-۴ [جمل بدون محل / جمله مستأنفه]
۱۲۷.....	۹-۴ [جمل بدون محل / جمله معترضه]
۱۲۸.....	۱۰-۴ [جمل بدون محل / جمله مقسومه]
۱۲۹.....	۱۱-۴ [جمل بدون محل / جمله صله]
۱۳۰.....	۱۲-۴ [جمل بدون محل / جمله جواب قسم]
۱۳۱.....	۱۳-۴ [جمل بدون محل / جمله جواب شرط غیر جازم و جواب شرط جازم بدون رابط]
۱۳۱.....	۱۴-۴ [جمل بدون محل / جمله تابع از جمله بدون محل]
۱۳۲.....	۱۵-۴ [ظرف و جار و مجرور]
۱۳۴.....	الحديقة الخامسة.....
۱۳۵.....	۱-۵ [همزه]
۱۳۵.....	۲-۵ [أَنْ]
۱۳۶.....	۳-۵ [إِنْ]
۱۳۸.....	۴-۵ [أَنْ]
۱۳۸.....	۵-۵ [إِنْ]

۱۳۹.....	۶-۵ [ذ]
۱۴۰.....	۷-۵ [ذ]
۱۴۲.....	۸-۵ [م]
۱۴۳.....	۹-۵ [ما]
۱۴۴.....	۱۰-۵ [ما]
۱۴۵.....	۱۱-۵ [ای]
۱۴۶.....	۱۲-۵ [یل]
۱۴۶.....	۱۳-۵ [حاشا]
۱۴۷.....	۱۴-۵ [حتی]
۱۴۸.....	۱۵-۵ [فام]
۱۴۹.....	۱۶-۵ [قد]
۱۵۱.....	۱۷-۵ [قط]
۱۵۱.....	۱۸-۵ [کم]
۱۵۲.....	۱۹-۵ [کیف]
۱۵۳.....	۲۰-۵ [لو]
۱۵۵.....	۲۱-۵ [لولا]
۱۵۶.....	۲۲-۵ [لما]
۱۵۷.....	۲۳-۵ [ما]
۱۶۰.....	۲۴-۵ [مل]

مقدمه

بدون شک ادبیات عرب بخشی از علوم پایه و آلی مورد نیاز در فهم مستقیم و صحیح معارف ناب اسلامی است، کلام رسا و شیوای «تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا كَلَامُ اللَّهِ الَّذِي تَكَلَّمُ بِهِ خَلْقُهُ» از پیشوای حق و حقیقت صادق آل محمد (ع) ناظر به همین نکته می باشد. و از میان علوم ادبیات «علم نحو» که دارای جایگاه ویژه و ممتازی است مورد توجه ائمه و اندیشمندان اسلامی بوده و هست. تألیف هزاران کتاب ارزشمند در این زمینه حاصل مباحثات و تحقیقات و تتبعات عالمان و دانشمندانی است که اصلی ترین دغدغه و هدفشان را فهم عمیق معارف جانبخش الهی از کتاب و سنت می دانستند. یکی از این کتب گرانسنگ کتاب «الفوائد الصمدية» تألیف علامه ذوالفقون شیخ بهائی (ره) می باشد که بعنوان متن درسی مقدماتی در حوزه های علمیه مبارکه تدریس می شود. در میان اهل فن و ادب «دقت» و «جَازت» دو ویژگی مهم این کتاب به شمار می آید، و از آنجایی که قواعد نظری علمی بطور فشرده در این کتاب شریف یا بدون تطبیق و ارائه مصداق استعملی و یا با ذکر یک مثال بیان شده است نیاز این متن موجز را به یک «کتاب کار و تمرین» بیشتر می نمایاند، چرا که استفاده از این ابزار کمک آموزشی علاوه بر عمق بخشی و توسعه در فرایند یادگیری، موجب کسب مهارت ارتباط شناسی کلمات در کلام خواهد شد. با این هدف و بر اساس متن صمدیه، کتاب کار حاضر تنظیم شده که امید است مورد استفاده طالبان معرفت قرار گیرد.

قبل از ورود به تمارین کتاب اشاره به چند نکته ضروری است:

- ۱- تمارین فقط از «قرآن کریم» و «نهج البلاغة» که دارای معیارهای کامل فصاحت و استناد می باشند انتخاب شده است.
- ۲- در انتخاب آیات شریف دقت شده است تا أسلوب کلی قرآن برای دانش پژوه تبیین شود، که بعنوان مثال به برخی شیوه های گزینش آیات شریف اشاره می شود:

الف) در بحث منادی تمامی نداهای مصحف شریف [أعم از مذکور الأداة (یا) و محذوف الأداة، که متجاوز از ۵۰۰ مورد می باشد] بررسی و نمونه هایی از همه انواع نداهای به کار گرفته شده در قرآن انتخاب شده است.

ب) برای انتخاب تمارین بحث «إذا»ی ظرفیه و فجائیه پس از بررسی تمامی موارد استعمال این کلمه در قرآن، موارد استعمالی هر قسم از لحاظ ساختار ظاهری ترکیبی بصورت زیر تفکیک شده است:

[«إذا» ظرفیه]: داخل بر فعل (ماضی یا مضارع) و یا بر اسم معرف بـ «أل» که بعد از آن فعل ماضی آمده است، و یا داخل بر «ما» (زائده) می باشد.

[«إذا» فجائیه]: داخل بر ضمیر منفصل، و یا بر اسم نکره منون، و یا بر جار و مجرور، و یا بر اسم معرفه (متدا) که خبر آن جمله فعلیه مضارعیه است، و یا داخل بر اسم موصول می باشد.

موارد مذکور برای هر دو قسم در قرآن کریم، قطعی و فراگیر بوده و «إذا»ی ظرفیه در غیر سه نوع استعمالی مذکور و «إذا»ی فجائیه در غیر آن پنج نوع وجود ندارد، که در انتخاب آیات تمرینی برای بحث «إذا» از همه انواع، بصورت گزینشی نمونه هایی ذکر شده است، و دانش پژوه با تمرین و دقت در آن آیات، در هیچ یک از موارد استعمالی «إذا» در قرآن مشکلی نخواهد داشت.

البته در مورد تمارین «إذا»ی ظرفیه از زوایای دیگری هم دقت شده است، مثل: ماضویت شرط و جزاء، مضارعیت شرط و جزاء، ماضویت شرط و مضارعیت جزاء، و عکس آن و مثل: ذکر جزاء و حذف آن، خروج از استقبالیّت یا شرطیت و عدم آن، و ...

ج) کلمه «حتی» ۱۴۲ بار در قرآن استعمال شده است، که در ۷۸ مورد داخل بر مضارع منصوب، در ۱۵ مورد داخل بر فعل ماضی، در ۴۲ مورد داخل بر «إذا»، و در

۷ مورد داخل بر اسم مفرد (مجرور) شده است، که نمونه های تمرینی از همه انواع انتخاب شده است

د) در ابوابی که إحصاء همه موارد مشکل و یا برای غرض این کتاب کار مهم نبوده اند با بررسی غالب موارد، تمارین انتخاب شده است، و دقت هایی مثل موارد ذکر شده با توجه به مباحث کلی ادبی مطرح در علم نحو إعمال شده است که با تأمل روشن خواهد شد.

۳- ذکر مثالهای متعدد برای مطلب واحد در اکثر بابها یا به خاطر کثرت استعمال آن أسلوب و یا به خاطر وجود نکته ای در آن مثال می باشد که با دقت و بررسی مورد یا موارد مشابه ظاهر خواهد شد.

۴- لازم است دانش پژوهان محترم قبل از پرداختن به تمرینات هر باب، مطالب و متن مربوط به آن را بطور دقیق مورد مطالعه و مباحثه قرار دهند.

۵- برخی تمارین انتخاب شده و نکات مورد نظر در برخی موارد فراتر از مطالب موجود در کتاب صمدیه است، فلذا بهتر است عزیزی که مبتدی هستند زیر نظر اساتید محترم یا طلاب باسابقه به تطبیق و تمرین بپردازند.

۶- بهتر است در برخی موارد بعد از محک زدن توان تطبیقی خود، به کتب إعرابی (که به بعضی از آنها در مواردی خاص اشاره شده است) مراجعه شود.

۷- در پایان از اساتید مکرم و طلاب محترم استدعا می شود که در صورت وجود اشتباه و خطا در انتخاب تمارین آن را تصحیح و به دانش پژوهان عزیز بیان کنند.

«يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلْنَا الضَّرُّ وَجَنَّا بِيضَاعَةَ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ»